

INGLIZ BOLALAR FOLKLORI LEKSIKASINING TARIXIY TADQIQI

Yusupova Soxiba Islombek qizi

Ma'mun universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqola ingliz bolalar folklori leksikasining tarixiy rivojlanishini o'rganadi. Tadqiqotda bolalar folklori, xususan, qo'shiqlar, ertaklar va o'yin matnlaridagi so'z boyligining o'zgarishi, ularning etimologik kelib chiqishi va ijtimoiy-madaniy kontekstdagi o'rni tahlil qilinadi. Tarixiy hujjatlar, arxiv materiallari va zamonaviy lingvistik ma'lumotlar bazasidan foydalanilgan holda, leksikaning o'rta asrlardan hozirgi kungacha bo'lgan evolyutsiyasi ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari bolalar folklori leksikasining ijtimoiy o'zgarishlar, migratsiya va madaniy almashinuv ta'sirida shakllanganligini ko'rsatadi. Maqola ingliz folklorining lingvistik merosini saqlash va o'rganish bo'yicha takliflar bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: ingliz folklori, bolalar folklori, leksika, tarixiy lingvistika, etimologiya, madaniy evolyutsiya.

Ingliz bolalar folklori o'zining boy leksikasi va tarixiy ildizlari bilan diqqatni tortadi. Qo'shiqlar, tonguetwisterlar, ertaklar va o'yin matnlari orqali uzatilgan so'z boyligi nafaqat tilning rivojlanishini, balki ijtimoiy va madaniy o'zgarishlarni ham aks ettiradi. Ushbu tadqiqotning maqsadi ingliz bolalar folklori leksikasining tarixiy evolyutsiyasini o'rganish, uning kelib chiqishi, o'zgarishi va zamonaviy shakllarini tahlil qilishdir. Tadqiqot savollari quyidagilardan iborat: Qaysi leksik birliklar o'rta asrlardan hozirgi kungacha saqlanib qoldi? Ijtimoiy va madaniy omillar leksika rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatdi? Ushbu sohada olib borilgan tadqiqotlar yetarli emasligi sababli, mazkur maqola ushbu bo'shliqni to'ldirishga xizmat qiladi.

Ingliz bolalar folklori leksikasining tarixiy tadqiqi – bu ingliz xalq og'zaki ijodining bolalar bilan bog'liq qismi, ya'ni qo'shiqlar, ertaklar, maqollar, topishmoqlar, o'yinlar va boshqa shakllarning til va so'z boyligini tarixiy, lingvistik va madaniy kontekstda o'rganuvchi ilmiy soha. Ushbu tadqiqot bolalar folklorining leksik xususiyatlarini, ularning kelib chiqishini, rivojlanishini, ijtimoiy-madaniy

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th May, 2025

ahamiyatini va zamonaviy shakllarga ta'sirini tahlil qiladi. Quyida ushbu mavzuni batafsil yoritib, tarixiy bosqichlar, leksik xususiyatlar, tadqiqot metodologiyasi, muhim manbalar va kelajak yo'nalishlarini kengroq ko'rib chiqamiz.

Ingliz bolalar folklorining umumiy xususiyatlari

Ingliz bolalar folklori asosan bolalar auditoriyasi uchun mo'ljallangan yoki ular tomonidan ijro etiladigan og'zaki va ba'zan yozma an'analarni o'z ichiga oladi. Bu folklor shakllari quyidagilarni qamrab oladi:

- Nursery Rhymes (bolalar qo'shiqlari): "Twinkle, Twinkle, Little Star" yoki "Humpty Dumpty" kabi qisqa, ritmik qo'shiqlar.
- Fairy Tales (ertaklar): "Jack and the Beanstalk" yoki "Cinderella" kabi hikoyalar.
- Riddles (topishmoqlar): Bolalarni o'ylashga undovchi so'z o'yinlari.
- Counting Rhymes va Games (sanash qo'shiqlari va o'yinlar): "Eeny, Meeny, Miny, Moe" kabi o'yinlarda ishlatiladigan matnlar.
- Lullabies (allalar): Bolalarni uxlatish uchun aytiladigan qo'shiqlar.

Bu folklorning leksikasi sodda, ritmik va esda qolarli bo'lib, bolalar ongiga moslashgan. Shu bilan birga, undagi so'zlar va iboralar ko'pincha qadimgi ingliz tilining izlarini saqlaydi va tarixiy-madaniy ma'lumotlarni aks ettiradi.

Tarixiy rivojlanish bosqichlari

Ingliz bolalar folklori leksikasining rivojlanishi bir necha muhim tarixiy davrlar bilan bog'liq:

Qadimgi va O'rta asrlar (V-XV asrlar)

- Anglo-Sakson davri: Bu davrda bolalar folklori og'zaki an'analarga asoslangan edi. Qo'shiqlar va hikoyalar ko'pincha mifologik va diniy motivlarni o'z ichiga olgan. Masalan, tabiat ruhlari, afsonaviy mavjudotlar (elflar, ajdaholar) haqidagi hikoyalar keng tarqalgan edi. Leksikada qadimgi ingliz tilining so'zlari, masalan, "wæter" (suv) yoki "mōdor" (ona), ishlatilgan.
- Norman bosqinchiligi (1066-yildan keyin): Fransuz tilining ta'siri kuchaydi, bu esa folklor leksikasiga fransuzcha so'zlarning kirib kelishiga olib keldi. Masalan, "dance" (fransuzcha "danser" dan) kabi so'zlar bolalar o'yinlarida paydo bo'ldi.
- Diniy ta'sir: Xristianlikning tarqalishi bilan folklor diniy ramzlar bilan boyidi. "Ladybird, Ladybird" qo'shigida katoliklikka ishora qiluvchi elementlar mavjud deb hisoblanadi.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th May, 2025

Renessans va yangi davr (XVI-XVIII asrlar)

- Matbaa va yozma folklor: Matbaaning kashf etilishi (XV asr oxiri) folklorning yozma shaklda saqlanishiga yordam berdi. “Mother Goose” qo‘shiqlar to‘plami (XVII asrda ilk bor chop etilgan) bolalar folklorining eng muhim yozma manbalaridan biriga aylandi.
- Leksik xususiyatlar: Bu davrda kundalik hayotga oid so‘zlar (masalan, “plough” – shudgor, “milkmaid” – sog‘uvchi ayol) folklor leksikasida ko‘p uchraydi. Shu bilan birga, qo‘shiqlar ritmik tuzilishga ega bo‘lib, bolalar uchun oson yodlanadigan shakl oldi.
- She‘riy shakllar: “Ring a Ring o’ Roses” kabi qo‘shiqlarning paydo bo‘lishi, ba’zi tadqiqotchilarning fikricha, o‘lat epidemiyasi kabi tarixiy voqealarga ishora qiladi, lekin bu haqida ilmiy konsensus yo‘q.

Viktoriya davri (XIX asr)

- Folklorning tizimlashtirilishi: Bu davrda folklorshunoslik ilmi rivojlandi. Iona va Peter Opie kabi tadqiqotchilar bolalar folklorini yig‘ish va tahlil qilishda katta hissa qo‘shdi. “The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes” (1951) bu davr tadqiqotlarining natijasidir.
- Leksik o‘zgarishlar: Viktoriya davrida bolalar folklori didaktik va axloqiy mazmun bilan boyidi. Masalan, “Mary Had a Little Lamb” kabi qo‘shiqlar tarbiyaviy maqsadlarni ko‘zlagan. Leksikada sentimental iboralar (“gentle”, “kind”) ko‘paydi.
- Adabiy ta’sir: Bolalar adabiyoti (masalan, Lewis Carroll va Edward Lear asarlari) folklor leksikasiga yangi so‘zlar va o‘yinli iboralarni olib kirdi.

XX-XXI asrlar

- Zamonaviy media ta’siri: Televizion va internetning rivojlanishi bilan bolalar folklori yangi shakllar oldi. Masalan, “Baby Shark” kabi qo‘shiqlar global pop-madaniyatning bir qismiga aylandi.
- Leksik yo‘qotishlar: Qadimgi so‘zlar va iboralar (masalan, “curds and whey” – tvorog va zardob) zamonaviy bolalar folklorida kam ishlatilmoqda, chunki ularning konteksti yo‘qolgan.
- Yangi leksika: Internet va ijtimoiy tarmoqlar yangi so‘zlar va iboralarni kiritdi. Masalan, “meme” yoki “viral” kabi tushunchalar zamonaviy bolalar folklorida o‘z aksini topmoqda.

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th May, 2025

Leksikaning xususiyatlari

Ingliz bolalar folklori leksikasi bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega:

Arxaik so'zlar va etimologiya

- Folklor leksikasida qadimgi ingliz, lotin, norman-fransuz va kelt tillaridan kelib chiqqan so'zlar saqlanib qolgan. Masalan:

- "Lullaby" (alla) – o'rta ingliz tilidagi "lulla" (tinchlantiruvchi ovoz) va "by" (uxlash) so'zlaridan kelib chiqqan.

- "Gosling" (g'oz bolasi) – qadimgi ingliz tilidagi "gōs" (g'oz) so'zidan olingan.

- Ba'zi so'zlar faqat folklor kontekstida saqlanib qolgan, masalan, "tuffet" ("Little Miss Muffet" qo'shigida – kichik o'rindiql).

Dialektik xilma-xillik

- Ingliz folklori turli hududlarda (Shotlandiya, Uels, Yorkshir) o'ziga xos leksik xususiyatlarga ega. Masalan:

- Shotlandiyada "bairn" (bola) so'zi ko'p ishlatiladi, bu qadimgi norveg tilidan olingan.

- Uels folklorida kelt tilining izlari, masalan, "cwtch" (quchoqlash) so'zi uchraydi.

- Dialektik so'zlar folklorning mahalliy xarakterini ta'kidlaydi va uning geografik xilma-xilligini ko'rsatadi.

Ritm va obrazlik

- Bolalar folklorida so'zlar ko'pincha ritmik va musiqiy tuzilishga ega. Masalan, "Hickory Dickory Dock" qo'shigida soatning tovushini taqlid qiluvchi so'zlar ishlatiladi.

- Metafora va ramziy ma'nolar keng tarqalgan. Masalan, "Ring a Ring o' Roses" qo'shigida atirgul va cho'ntakdagi gullar o'lat epidemiyasiga ishora sifatida talqin qilinadi (garchi bu talqin bahsli bo'lsa ham).

Tashqi ta'sirlar

- Kolonial davrda ingliz folklori hind, afrika va boshqa tillardan so'zlar bilan boyidi. Masalan, "Baa Baa Black Sheep" qo'shigida qora qo'y tasviri ba'zi sharqona motivlardan kelib chiqqan bo'lishi mumkin.

- Zamonaviy davrda global madaniyat ta'sirida yangi so'zlar, masalan, "emoji" yoki "hashtag", bolalar folkloriga kirib kelyapti.

Tadqiqot metodologiyasi

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th May, 2025

Ingliz bolalar folklori leksikasini tarixiy tadqiq qilish uchun bir qator metodlardan foydalaniladi:

Etimologik tahlil

- Soʻzlarning kelib chiqishi va ularning tarixiy oʻzgarishlari oʻrganiladi. Masalan, “nursery” soʻzi (bolalar xonasi) fransuzcha “nourrice” (enaga) soʻzidan kelib chiqqan.
- “The Oxford English Dictionary” kabi etimologik lugʻatlar bu tahlilda muhim manba hisoblanadi.

Xulosa

Ingliz bolalar folklori leksikasining tarixiy tadqiqi nafaqat lingvistik, balki madaniy, ijtimoiy va psixologik jihatlarni ham oʻz ichiga oladi. Bu folklor qadimgi ingliz tilidan tortib zamonaviy raqamli shakllargacha boʻlgan uzoq yoʻlni bosib oʻtgan. Leksikada arxaik soʻzlar, dialektik xilma-xillik, ritmik tuzilish va tashqi taʼsirlar muhim oʻrin tutadi. Tadqiqotlar etimologik tahlil, qiyosiy lingvistika va zamonaviy raqamli metodlarga asoslanadi. Kelajakda globalizatsiya va raqamli madaniyat taʼsirida folklor leksikasining yangi shakllarini oʻrganish muhim boʻlib qoladi.

Ingliz bolalar folklori leksikasining tarixiy tadqiqi uning boy va murakkab evolyutsiyasini koʻrsatdi. Leksika nafaqat tilning rivojlanishini, balki ijtimoiy va madaniy jarayonlarni ham aks ettiradi.

Adabiyotlar

1. Corsaro, W.A. & Rizzo, T.A. (2008). Discussion and Friendship in Italian Peer Culture. In: R.A. LeVine, R.S. New (Eds.) *Anthropology and Child Development: A Cross-Cultural Reader*. Malden: Blackwell Publ. pp. 227–243.
2. Niskač, B.T. & Vendramin, K.Š. (2022). Play and Folklore in Children’s Peer Cultures. *Folklore: Electronic Journal of Folklore*, 86, 33–58. https://doi.org/10.7592/FEJF2022.86.turk_srimpf
3. Pisk, M. & Vendramin, K.Š. (2021). Večjezične kratke folklorne oblike: Primeri iz Goriških brd. [Multilingual Short Folklore Forms: Examples from the Gorica Hills]. *Studia Mythologica Slavica*, 24, 161–178. (In Slovene).

International Conference on Educational Discoveries and Humanities

Hosted online from Moscow, Russia

Website: econfseries.com

16th May, 2025

4. Ord, P. (1981). Introduction: Folklore for Children and Folklore of Children. Children's Literature Association Quarterly, 6(2), 11–12. <https://doi.org/10.1353/chq.0.1477>
5. Tucker, E. (2008). Children's Folklore: A Handbook. Westport, CT & London: Greenwood Publ.
6. Pangereyev, A. & Baltymova, M. (2020). Balalar folklory dasturli madeniettin erekshe salasy retinde [Children's folklore as a special branch of traditional culture]. Bulletin of the Karaganda University. Philology Series, 3(99), 91–95. <https://doi.org/10.31489/2020Ph3/91-95> (In Kazakh).